

L'ESGLÉSIA NEOGÒTICA DE BENISSA

J. Lluís Cebrián i Molina

La construcció de l'església està íntimament relacionada amb la devoció de la Puríssima Xiqueta, una pintura menuda, sobre fusta. Al darrere del projecte estigueren també els franciscans de la vila, especialment el pare Melcior de Benissa.

L'origen d'aquest quadret està envoltat per la llegenda. Diu la tradició que l'any 1624, sota la pluja, van arribar a casa de Joan Vives dos peregrins que li demanaren passar-hi la nit. Agraïts per l'hospitalitat li obsequiaren amb un quadret de la Puríssima Concepció. La dona de Joan Vives va

alçar la imatge en una arca, entre la roba, però sempre que l'obria la trobava a sobre. Decidiren tancar el bagul amb clau, però va tornar a aparèixer sobre la roba. Aleshores van comunicar el que passava al rector, el qual va decidir penjar el quadret a la sagristia. Amb el temps, seria cap d'altar de l'antiga església parroquial de Sant Pere Apòstol. Es tractava d'una església gòtica fortificada, amb murs gruixuts i contraforts exteriors, situada vora un portal del poble. La van enderrocar durant els primers anys de la dictadura del general Franco.

L'església actual, d'estil neogòtic, data de començaments del segle XX. En la comarca l'anomenen "la catedral de la Marina" perquè és de grans dimensions, malgrat que no es tracta d'una seu bisbal, sinó tan sols d'una parròquia. Una Junta d'obres es va constituir per tal de promoure la construcció i Dª Clara Torres i Ordunya va cedir el solar.* El projecte fou signat per l'arquitecte alcoià Vicent J. Pascual i el mestre d'obres de la primera etapa seria el frare franciscà Masseu Company. Masseu company va participar en les esglésies neogòtiques de Beniarrés, Santa Clara de Canals i l'Asil de Benigànim. L'edifici de Benissa té 59 metres de longitud i el creuer 29.* El 19 de març de 1902 col·locaren la primera pedra.† En la fase decorativa final va intervenir un altre mestre d'obres, el moixentí Adrià Vela. Les obres del temple es perllongaren durant vint-i-set anys.

L'arquitectura neogòtica valenciana és tardana en comparació a la de la Gran Bretanya, França o els Estats Units. Al nostre país proliferarà a partir de la segona meitat del segle XIX i s'estendrà fins el 1936. De fet, les esglésies neogòtiques més ambiciosos pertanyen al segle XX. Així, les dimensions de la Catedral de la Marina (1902-1929), són comparables amb les de dues grans esglésies de la ciutat de València: la basílica dominicana de Sant Vicent Ferrer (1906-1921) prop del Mercat de Colom, i l'església de Sant Joan i Sant Vicent (1905-1916), les dues obra de l'arquitecte Francesc Almenar. El neogòtic valencià, modest en un principi, ens sorprén amb aquestes tres grans esglésies, construïdes a manera de catedrals xicotetes. Deixant de banda diferències decoratives, els tres temples tenen un mateix esperit que recrea l'espai gòtic i impressiona l'espectador.

* La Catedral de la Marina es va bastir amb pedra i maçoneria, és a dir, amb aigua, arena, calç i pedra sense treballar o treballada toscament, d'aparell irregular.* Aquest ús de la pedra és freqüent en l'arquitectura popular de la Marina, tant en cases dels pobles com en alguns masos.* A les torres-campanar i la façana principal, així com a la franja inferior de la façana lateral, s'utilitzà pedra de carreu. En commemoració de les noces d'argent de l'edifici (1979) van construir el campanar de l'esquerra, encara pendent, seguint el model de la torre cantonera del rellotge. En iniciar-se els vuitanta, es va procedir a completar l'articulació de la porta principal amb la rosassa del capdamunt.* Quant a les campanes, només és anterior a la Guerra d'Espanya la de sant Pere. La resta són posteriors i reben el nom de Puríssima Xiqueta, sant Josep i sant Francesc d'Asís.* Des de les sales de campanes de les torres podem gaudir d'una vista magnífica de la Catedral de la Marina, amb la coberta de teula rectangular i el cimborri.* Els arcbotants són de pedra i un conjunt de pinacles ressegueix la teulada, amb una funció merament decorativa. La teulada desguassa per unes gàrgoles de sèrie, sense trets particulars.

L'accés a l'interior del temple per la porta principal es filtra mitjançant un vestíbul de fusta d'estil neogòtic, de fa uns anys però d'aspecte sumptuós.* L'església és gran, de tres naus i capelles entre els contraforts.* La nau central és més alta que les laterals i això permet que una sèrie de finestrals la il·luminen directament. Per

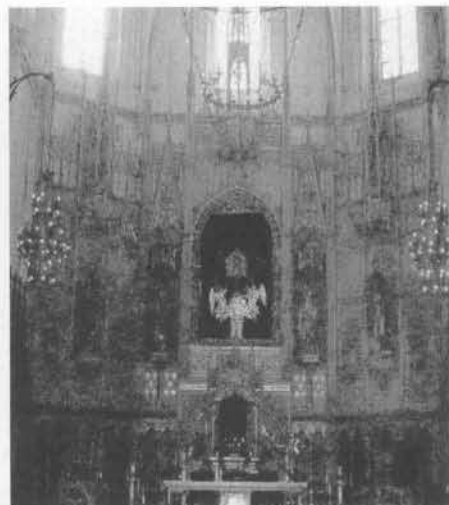
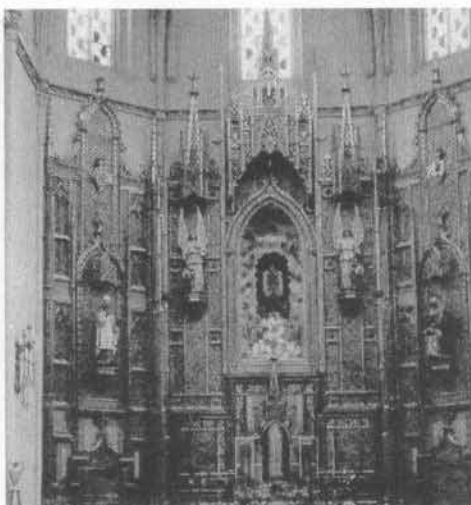
tot arreu les voltes de creueria articulen l'espai harmoniosament, de manera que inciten el visitant a caminar per tal de variar els angles de la visió. La pica de l'aigua beneïda és de marbre roig, amb el peu de marbre groc. Hi llegim la data 1876. Els retaules laterals no tenen gaire interès artístic, excepte potser el dedicat a Crist Rei, situat en el transepte.

L'interior del cimborri i les quatre trompes que el sostenen són l'espai amb més decoració arquitectònica, ja que la resta de l'edifici es bastant auster. El luxe i els detalls escultòrics es concentren ací per oferir-nos un àmbit elegant i atraient. Les trompes i la cornisa octogonal que hi corre mostren una decoració profusa, similar a la del gòtic final. A l'angle còncau de les trompes trobem els emblemes dels quatre evangelistes: el bou (Lluc), el lleó (Marc), l'àguila (Joan) i l'àngel (Mateu). També hi veiem àngels d'ales semiobertes i la clau de volta daurada i blava, amb l'anagrama de Maria. Els finestrals que il·luminen el cimborri tenen vitralls on trobem alguns emblemes de la lletania lauretana: el sol, la font, el xiprer, la porta del cel, la torre, el cedre, la rosa i la palmera.

Com a dependències annexes al temple tenim la sagristia, amb l'arxiu parroquial a sobre, i com a perllongació de la nau esquerra la capella de la comunió, amb un Crist presidint la capçalera plana. També paga la pena pujar al cor elevat sobre la porta principal, lloc des d'on s'albira una vista magnífica de l'interior de l'església. L'orgue de tubs és obra del mestre Joan Rogent i Massó, a expenses del marquès d'Olèrdola, l'escut del qual té treballat en fusta.

El retaule major, d'estil neogòtic, emmarca la petita taula de la Puríssima Xiqueta. El nom de l'advocació fa referència a les dimensions reduïdes de la pintura i no a l'edat de la figura que representa, ja que es tracta d'una jove que ha passat ja l'adolescència. En documents antics l'anomenaven la Puríssima Xicoteta, per diferenciar-la d'una Puríssima gran que els franciscans tenien al retaule major de l'església conventual.

La taula de la Puríssima Xiqueta té una mida de 38 x 27 cm. El cos de la Immaculada té al voltant alguns dels emblemes de la lletania lauretana. Aquests símbols que acompanyen Maria tenen uns retolets en llengua llatina. Són comparacions poètiques que fan més assequible el complicat esquema teològic que defensa la immaculada concepció de Maria, és a dir, que va nàixer sense pecat original. La defensa de la puresa de Maria es va estendre des del segle XII per tota la corona catalano-aragonesa. Els defensors d'aquesta tesi van ser sobre tot els franciscans. En canvi, els dominics hi estaven en contra, perquè seguien les tesis de Tomàs d'Aquino, sant Bernat de Claraval, sant Agustí, sant Anselm, sant Joan

Crisòstom i el Papa Innocenci III.

Convé recordar que els franciscans són presents a la vila de Benissa des del 1612, dotze anys abans que s'esdevingués el suposat miracle dels peregrins que portaren la Puríssima Xiqueta. Serien els franciscans els qui fomentarien el culte a la Puríssima per tota la comarca i és possible que la petita taula joanesca arribés a Benissa a mans seues. Maria porta la túnica cenyida a la cintura amb un cordó similar al de l'hàbit franciscà, amb els tres nusos dels tres vots de l'orde: pobresa, obediència i castitat.

Les al·legories que envolten la figura, d'esquerra a dreta, en el sentit contrari a les agulles del rellotge, són: el sol (escollida com el sol), la torre (Torre de David), el roser (rosa de Jericó), el xiprer (xiprer de Sió), el lliri (lliri entre cards), la font (font segellada), el jardí (jardí tancat), la lluna en quart creixent (bonica com la lluna), la ciutat murada (ciutat de Déu), l'olivera (olivera esponerosa dels camps), el cedre (cedre del Líban), la palmera (palmera de Cadès), l'espill (espill sense taca), la porta clàssica (porta del cel) i l'estel (estrela del mar).

A començaments de la Guerra d'Espanya (1936) la petita taula va rebre un colp que encara s'hi nota, a l'alçada de l'ull esquerre, entre la cella i el nas. També té un altre colpet en finalitzar les cames, però avui aquests impactes són quasi imperceptibles.

La Puríssima Xiqueta ha estat atribuïda en alguna ocasió a Joan de Joanes. Malgrat que evidentment pertany a algú que es mou en el seu cercle pictòric, pensem que no és obra de la seua mà, malgrat que té un alt grau de qualitat. Si ens fixem en la *Civitas Dei*, la petita ciutat emmurallada, ens adonarem que és molt diferent a les que pinta Joanes. La "Ciutat de Déu" de la Puríssima Xiqueta té unes cúpules abulbades que li donen un aspecte exòtic i oriental, pràcticament musulmà. Joan de Joanes mai no hauria pintat una ciutat celestial com aquesta. Ell sentia passió per aquestes menudes architectures del fons del paisatge, amb un interès que podríem qualificar d'arqueològic, però sempre té com a punt de referència el paisatge romà, les ruïnes clàssiques. Joan de Joanes mai no pinta edificis de caire àrab oriental, com és el cas de la taula de Benissa. La resposta a l'enigma de l'autoria de la taula de Benissa cal cercar-la entre els pintors de l'escola de Joanes, potser en algú del seu taller que tingués origen morisc, però açò només és una hipòtesi de treball.